

Rada Fundacji:
Danuta Przywara - Przewodnicząca
Henryka Bochniarz
Janusz Grzelak
Mirosław Wyrzykowski
Ireneusz Cezary Kamiński
Hanna Machińska
Witolda Ewa Osiatyńska
Andrzej Rzepliński
Wojciech Sadurski

Zarząd Fundacji:
Prezes: Maciej Nowicki
Wiceprezes: Piotr Kładoczny
Sekretarz: Małgorzata Szuleka
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członkini: Aleksandra Iwanowska

Warszawa, dnia 29 maja 2023 r.

566/2023/PIP/ZG

**Sąd Okręgowy we Wrocławiu
III Wydział Karny
ul. Sądowa 1
50-046 Wrocław**

Dot. sygn. akt **III K 59/23**
Termin rozprawy: **31 maja 2023 r., 9:00**

Pismo Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

I. WPROWADZENIE

Helsińska Fundacja Praw Człowieka¹ jest organizacją pozarządową, do której celów statutowych należy działanie na rzecz ochrony praw człowieka (§ 8 pkt 4 Statutu). Problematyka przestrzegania przez funkcjonariuszy zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, jak również prawa do życia, znajduje się w obszarze szczególnego zainteresowania Fundacji od początków jej funkcjonowania. Mając to na uwadze, **HFPC zwróciła się do mec. Krzysztofa Budnika, by na zasadach pro bono reprezentował rodzinę zmarłego Dmytra Nikiforenki w niniejszym postępowaniu.**

Fundacja stale monitoruje przypadki potencjalnego nadużywania siły przez funkcjonariuszy Policji. W toku swojej działalności w tym zakresie HFPC udzielała pomocy prawnej pokrzywdzonym, kierowała pismami interwencyjnymi i opinie *amicus curiae*, zarówno na poziomie krajowym, jak i do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka². W niektórych postępowaniach o szczególnym znaczeniu z perspektywy praw człowieka, Fundacja podejmowała decyzję o zgłoszeniu udziału w charakterze organizacji społecznej na podstawie art. 90 § 1 Kodeksu postępowania karnego. Sprawie śmierci Dmytra Nikiforenki Fundacja przygląda się szczególnie uważnie od pierwszych doniesień medialnych. Zważywszy, że po blisko dwóch latach od zdarzenia rozpoczyna się

---

¹ Dalej: **HFPC, Fundacja.**

² Dalej: **ETPC, Trybunał.**

postępowanie sądowe w sprawie, HFPC pragnie zwrócić szczególną uwagę Wysokiego Sądu na standardy wynikające z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i innych międzynarodowych standardów. Zważywszy na treść zarzutów i aktu oskarżenia, w toku rozpoczynającego się postępowania sądowego powinna mieć miejsce bowiem nie tylko ocena, czy oskarżeni popełnili zarzucane im przestępstwa, ale powinna ona również realizować wymogi wynikające z orzecznictwa ETPC, odnoszącego się do prawa do życia i wolności od tortur.

II. DZIAŁANIA HFPC W ZWIĄZKU ZE ŚMIERCią DMYTRA NIKIFORENKI

Z uwagi na doniesienia medialne³, odnoszące się do potencjalnego znęcania się nad Dmytrem Nikiforenką, 25-letnim obywatelem Ukrainy i jego śmierci w trakcie pobytu w izbie wytrzeźwień, na początku września 2021 r. Helsińska Fundacja Praw Człowieka skierowała pisma do Komendanta Wojewódzkiego Policji we Wrocławiu⁴ oraz Prokuratora Okręgowego w Świdnicy⁵. W pismach Fundacja zwracała się z prośbą o wnikliwe zbadanie przedmiotowej sprawy i poinformowanie o poczynionych ustaleniach. Fundacja podkreśliła również standardy wynikające z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, odnoszące się do prawa do życia, w aspekcie materialnym, jak i w świetle pozytywnych obowiązków państwa⁶. Zarówno Komenda Wojewódzka Policji⁷, jak i Prokuratura Okręgowa w Świdnicy⁸, która wówczas prowadziła postępowanie w sprawie, odpowiedziały na pisma Fundacji i poinformowały, że w toku są postępowania, odpowiednio, dyscyplinarne oraz karne. W tym samym okresie Fundacja zwróciła się do adw. Krzysztofa Budnika, by na zasadach *pro bono* reprezentował rodzinę zmarłego.

W kolejnych miesiącach niniejsza sprawa nadal pozostawała w obszarze zainteresowania HFPC. W lipcu 2022 r. przedstawiciele Fundacji uczestniczyli w posiedzeniu sejmowej Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych, w trakcie którego rozpatrywana była m.in. informacja Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego, Komendanta Głównego Policji oraz Komendanta Wojewódzkiego Policji we Wrocławiu na temat wyników postępowań w sprawie śmierci Dmytra Nikiforenki po interwencji

---

³ Zob. w szczególności J. Hańkiewicz, *Śmierć Ukraińca we Wrocławiu. Pół godziny katorgi w izbie wytrzeźwień ["WYBORCZA" UJAWNIA]*, Gazeta Wyborcza Wrocław 2.09.2021 r., <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,27521568,wyborcza-ujawnia-smierc-ukrainca-podczas-policyjnej-interwencji.html> [dostęp: 9.05.2023 r.].

⁴ Pismo HFPC z dnia 2.09.2021 r. do KWP we Wrocławiu, znak pisma 849/2021/PIP/PK/ZG.

⁵ Pismo HFPC z dnia 2.09.2021 r. do PO w Świdnicy, znak pisma 850/2021/PIP/PK/ZG.

⁶ Więcej o wystąpieniu HFPC: *HFPC interweniuje w sprawie śmierci na izbie wytrzeźwień*, HFPC 2.09.2021 r., <https://hfpr.pl/aktualnosci/hfpc-interweniuje-w-sprawie-smierci-na-izbie-wytrzezwien> [dostęp: 9.05.2023 r.].

⁷ Pismo KWP we Wrocławiu z dnia 7.09.2021 r., znak pisma L. dz. I-i-1292-126/126/2021/PS.

⁸ Pismo PO w Świdnicy z dnia 9.09.2021 r., sygn. akt 3046-1 Ds. 2.2021.

policjantów⁹. Ponadto, dnia 10 sierpnia 2022 r., Fundacja skierowała pisma do Komendanta Wojewódzkiego Policji we Wrocławiu¹⁰ i Prokuratury Okręgowej w Szczecinie¹¹, do której przekazane zostało postępowanie. W pismach HFPC pytała m.in. o etap, na którym znajdowało się wówczas postępowanie, kwalifikację prawną, opinie biegłych, bezpośrednią przyczynę śmierci wynikającą z sekcji zwłok, powierzenie czynności śledztwa Policji, jak również o działania podejmowane w celu zapobieżenia przypadkom śmierci w trakcie interwencji Policji.

III. PRAWO DO ŻYCIA I ZAKAZ TORTUR, NIELUDZKIEGO LUB PONIŻAJĄCEGO TRAKTOWANIA ALBO KARANIA A UŻYCIĘ SIŁY PRZEZ FUNKCJONARIUSZY

Zważywszy, że przedmiotowa sprawa dotyczy znęcania się i śmierci osoby prawnie pozbawionej wolności, a osobami oskarżonymi są funkcjonariusze publiczni i osoby z nimi współdziałające, szczególną uwagę należy skierować na standardy wynikające z międzynarodowych instrumentów ochrony praw człowieka. W tym zakresie w pierwszej kolejności wskazać należy na Europejską Konwencję Praw Człowieka¹², w tym jej art. 2, stanowiący o prawie do życia. Zgodnie z nim, prawo każdego człowieka do życia jest chronione i nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia. Podobnie jak wolność od tortur, stanowi ono jedno z najważniejszych praw gwarantowanych w Konwencji. Nie może być ono derogowane, a ograniczenia muszą być rozumiane ściśle¹³.

Użycie śmiertelnej siły¹⁴ stanowić może naruszenie prawa do życia, o ile nie zostanie ustalone, że miało ono charakter bezwzględnie konieczny dla realizacji jednego z wymienionych w art. 2 ust. 2 Konwencji celów. Wyjątki te dotyczą przede wszystkim użycia siły, którego niezamierzonym skutkiem będzie pozbawienie życia¹⁵. Trybunał rozumie przy tym ściśle *bezwzględną konieczność* i wymaga proporcjonalności użytej siły

---

⁹ Zapis przebiegu posiedzenia Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych z dnia 21.07.2022 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/biuletyn.xsp?sknrn=ASW-139> [dostęp: 10.05.2023 r.].

¹⁰ Pismo HFPC z dnia 10.08.2022 r. do KWP we Wrocławiu, znak pisma 533/2022/PIP/ZG.

¹¹ Pismo HFPC z dnia 10.08.2022 r. do PO w Szczecinie, znak pisma 528/2022/PIP/ZG.

¹² Dalej: **EKPC, Konwencja**.

¹³ Wyrok ETPC z dnia 27.09.1995 r. w sprawie *McCann i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 18984/91, §§ 146-147.

¹⁴ Siła śmiertelna definiowana jest jako 1) siła, której użycie celowo zmierza do pozbawienia życia człowieka, 2) siła, której użycie skutkuje śmiercią człowieka, co można racjonalnie przewidzieć, 3) siła, która może, ale nie musi, prowadzić do śmierci człowieka, powodując poważne obrażenia – za: J. Murdoch, R. Roche, *The European Convention on Human Rights and Policing*, Rada Europy, Strasbourg 2013, s. 26.

¹⁵ Wyrok ETPC z dnia 24.06.2008 r. w sprawie *Solomou i inni przeciwko Turcji*, skarga nr 36832/97, § 64; wyrok ETPC z dnia 15.02.2007 r. w sprawie *Yüksel Erdoğan i inni przeciwko Turcji*, skarga nr 57049/00, § 86.

i celu, do którego zmierzano¹⁶. W toku oceny dopuszczalności użycia śmiertelnej siły brać należy pod uwagę również całokształt okoliczności towarzyszących danej sytuacji, w tym również możliwość kontrolowania sytuacji przez funkcjonariuszy czy przygotowania się do interwencji i zaplanowania jej przebiegu¹⁷. Ocena ta powinna zmierzać również do ustalenia, czy władze publiczne podjęły należyte starania w celu minimalizowania ryzyka dla życia osób, w sprawie których interweniowano¹⁸.

Niezależnie od powyższego, użycie śmiertelnej siły musi być zawsze postrzegane jako *ultima ratio* i ograniczone w największym możliwym zakresie¹⁹, a odpowiednie działania powinny być podjęte w celu zapobieżenia spowodowaniu zagrożenia dla życia²⁰. Dostępne powinny być – zarówno na poziomie legislacji, jak i faktycznie w trakcie akcji – środki stwarzające mniejsze zagrożenie²¹. Jeśli użycie siły było nieproporcjonalne, Trybunał może zaniechać badania, czy funkcjonariusze mieli zamiar pozbawienia życia, czy było ono niezamierzonym skutkiem ich działania – użycie śmiertelnej siły, które nie było *bezwzględnie konieczne*, nawet jeśli służyło realizacji jednego ze wskazanych celów, będzie stanowiło naruszenie art. 2 EKPC²².

Samo użycie siły, nie tylko śmiertelnej, wobec jednostki przez państwo dopuszczalne jest jedynie w zakresie ściśle koniecznym – w przeciwnym razie może stanowić ono naruszenie zakazu tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania²³. Ustanowiony w art. 3 EKPC zakaz, jak podkreśla M.A. Nowicki, „zawiera jedną z najbardziej podstawowych wartości demokratycznych społeczeństw”. Przepis ten ma charakter absolutny i nie dopuszcza żadnych wyjątków – nie istnieją okoliczności, które usprawiedliwiałyby uciekanie się do środków wypełniających znamiona tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, niezależnie od zachowania ofiary²⁴. Tym samym wymaga on szczególnie rygorystycznego egzekwowania od państwa. Europejski Trybunał Praw Człowieka zwraca uwagę w tym zakresie, że

---

¹⁶ Wyrok w sprawie *McCann i inni...*, § 149.

¹⁷ Wyrok ETPC w sprawie *McCann i inni...*, §§ 149-150, wyrok ETPC z dnia 9.10.1997 r. w sprawie *Andronicou i Constantinou przeciwko Cyprowi*, skarga nr 25052/94, § 182.

¹⁸ Wyrok ETPC z dnia 17.03.2005 r. w sprawie *Bubbins przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 50196/99, § 141.

¹⁹ R. Esser, *The Police and the Right to Life* [w:] *The Police and International Human Rights Law*, R. Alleweldt, G. Fickenscher (red.), Springer 2018, s. 51.

²⁰ Wyrok ETPC z dnia 27.07.1998 r. w sprawie *Güleç przeciwko Turcji*, skarga nr 21593/93, § 71.

²¹ R. Esser, *The Police...*, s. 48.

²² Wyrok ETPC z dnia 14.12.2000 r. w sprawie *Gül przeciwko Turcji*, skarga nr 22676/93, § 80.

²³ Zob. L. Garlicki [w:] *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Komentarz*, Legalis 2010, komentarz do art. 3 EKPC; wyrok ETPC z dnia 15.11.1996 r. w sprawie *Chahal przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 22414/93, § 80; wyrok ETPC z dnia 18.01.1978 r. w sprawie *Irlandia przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 5310/71, § 163.

²⁴ Zob. M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, LEX 2017, komentarz do art. 3 EKPC; zob. również wyrok ETPC w sprawie *Chahal...*, § 96.

„w społeczeństwie demokratycznym niewłaściwe traktowanie nie jest nigdy właściwą odpowiedzią na problemy władz publicznych”²⁵. Nie ma też decydującego znaczenia, czy władze wiedziały o przypadkach maltretowania, bo odpowiedzialność państwa za działania jego funkcjonariuszy przybiera w znacznym stopniu charakter obiektywny²⁶. Trybunał podkreśla przy tym, że „w przypadku osoby pozbawionej wolności, lub, bardziej ogólnie, mającej do czynienia z funkcjonariuszami organów ścigania, jakiegokolwiek odwołanie się do siły fizycznej, które nie jest niezbędne, stanowi ingerencję w poszanowanie jej godności i co do zasady stanowi naruszenie art. 3 Konwencji”²⁷.

Oceniając, czy dane działanie realizuje znamiona określone w art. 3 EKPC, należy mieć na uwadze, że nie jest konieczne występowanie elementu premedytacji, ani też zorientowanie brutalności na – przykładowo – wymuszenie zeznań czy „ukaranie” ofiary. Jeżeli jednak element taki występuje, stanowi dodatkowy argument na rzecz stwierdzenia naruszenia art. 3 Konwencji²⁸. Trybunał stoi na stanowisku, że każdy przejaw zastosowania siły fizycznej musi zostać usprawiedliwiony przez państwo²⁹, a usprawiedliwienie to musi opierać się na ocenie proporcjonalności. Aby znaleźć się w zakresie zastosowania art. 3 Konwencji, niewłaściwe traktowanie musi osiągnąć minimalny poziom dolegliwości, który oceniany jest w zależności od wszystkich okoliczności sprawy. Trybunał bierze w tym zakresie pod uwagę takie kryteria jak skutki niewłaściwego traktowania, płeć, wiek czy stan zdrowia ofiary³⁰.

Zawarte w art. 3 EKPC rozróżnienie na tortury, nieludzkie i poniżające traktowanie wiązało się z zamierzeniem, by „szczególnie napiętnować umyślne nieludzkie traktowanie powodującemu bardzo poważne i okrutne cierpienie”³¹. Tortury, jak wskazuje ETPC, charakteryzuje – poza dolegliwością niewłaściwego traktowania – element celowy, którym może być ukierunkowanie na zastraszenie lub ukaranie ofiary³².

---

²⁵ Wyrok ETPC z dnia 28.09.2015 r. w sprawie *Bouyid przeciwko Belgii*, skarga nr 23380/09, § 108.

²⁶ Wyrok ETPC w sprawie *Irlandia...*, § 159.

²⁷ Wyrok ETPC *Bouyid...*, § 88.

²⁸ Wyrok ETPC z dnia 28.11.2000 r. w sprawie *Rehbock przeciwko Słowenii*, skarga nr 29462/95, § 75-78; wyrok ETPC z dnia 10.03.2009 r. w sprawie *Turan Cakir przeciwko Belgii*, skarga nr 44256/06, §§ 60-61; wyrok ETPC z dnia 12.04.2007 r. w sprawie *Dzwonkowski przeciwko Polsce*, skarga nr 46702/99, § 55; wyrok ETPC z dnia 13.01.2009 w sprawie *Lewandowski i Lewandowska przeciwko Polsce*, skarga nr 15562/02, § 65.

²⁹ Wyrok ETPC z dnia 4.12.1995 r. w sprawie *Ribitsch przeciwko Austrii*, skarga nr 18896/91, § 38.

³⁰ Wyrok ETPC z dnia 30.09.2014 r. w sprawie *Anzhelo Georgiev i inni przeciwko Bułgarii*, skarga nr 51284/09, § 65.

³¹ Wyrok ETPC z dnia 8.07.2004 r. w sprawie *Ilaşcu i inni przeciwko Mołdawii i Rosji*, skarga nr 48787/99, § 426, tłumaczenie własne.

³² Wyrok ETPC z dnia 30.06.2020 r. w sprawie *Satybalova i inni przeciwko Rosji*, skarga nr 79947/12, § 76.

Z tego też względu ETPC orzekał w przeszłości, że sprawy dotyczące tortur nie powinny podlegać przedawnieniu, a amnestie i ułaskawienia nie powinny ich obejmować³³.

Definiując pojęcie tortur Trybunał odwoływał się³⁴ do Konwencji w sprawie zakazu tortur³⁵. Zgodnie z jej art.1 ust.1 tortury to „każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą”.

Zgodnie z art. 2 UNCAT państwa-strony mają obowiązek podejmowania skutecznych środków ustawodawczych, administracyjnych, sądowych i innych w celu zapobieżenia stosowaniu tortur na całym terytorium znajdującym się pod jego jurysdykcją. Wskazuje również na obowiązek kryminalizacji wszelkich aktów tortur, za których popełnienie groziłyby adekwatne sankcje³⁶ oraz obowiązki szkoleniowe w tym zakresie względem funkcjonariuszy nadzorujących osoby pozbawione wolności³⁷. Choć, jak zwracają uwagę Komitet Przeciwko Torturom³⁸ czy Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka, regulacja prawnokarna nie jest w pełni zgodna z wymogami Konwencji w sprawie zakazu tortur³⁹, pojęcie tortur nie jest obce polskiemu prawu⁴⁰ i sądy oraz organy ścigania mogą się do niego odwoływać⁴¹.

---

³³ Wyrok ETPC z dnia 17.09.2014 r. w sprawie *Mocanu i inni przeciwko Rumunii*, skargi nr 10865/09, 45886/07, 32431/08, § 326.

³⁴ Wyrok ETPC z dnia 28.07.1999 r. w sprawie *Selmouni przeciwko Francji*, skarga nr 25803/94, § 97.

³⁵ Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10.12.1984 r., dalej: **UNCAT**.

³⁶ Art. 4 UNCAT.

³⁷ Art. 10 ust. 1 UNCAT.

³⁸ Dalej również jako: *CAT*.

³⁹ *CAT, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland*, 29.08.2019 r., CAT/C/POL/CO/7, § 8 (c); OSCE ODIHR, *Opinia dotycząca definicji tortur i bezwzględego zakazu ich stosowania w polskim ustawodawstwie*, Warszawa, 22.05.2018 r., CRIM-POL/325/2018 [TO], <https://www.osce.org/files/f/documents/6/8/388769.pdf>, s. 4-5 [dostęp: 3.03.2023 r.].

⁴⁰ Warto odnotować, że poza EKPC i UNCAT pojęcie tortur obecne jest również w art. 40 Konstytucji, który stanowi, że „[n]ikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu”.

⁴¹ Zob. np. wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 19.02.2020 r., sygn. akt 1421/19 (dot. znęcania się i przekroczenia uprawnień wobec Igora Stachowiaka); wyrok Sądu Rejonowego Lublin-Zachód w Lublinie z dnia 30.01.2018 r., sygn. akt IV K 717/17; wyrok Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 18.12.2018 r., sygn. akt IV Ka 463/18.

IV. OBOWIĄZKI PROCEDURALNE W RAZIE PODEJRZENIA NARUSZENIA PRAWA DO ŻYCIA LUB ZAKAZU TORTUR

Śmierć osoby wskutek nadużycia siły przez funkcjonariuszy stanowić może potencjalne naruszenie art. 2 i 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁴², a co za tym idzie – postępowanie prowadzone w tej sprawie musi odpowiadać pewnym wymogom jakościowym, podkreślanym w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Z art. 2 EKPC wynika bowiem nie tylko ogólny, materialny obowiązek ochrony życia ludzkiego i ściśle z nim powiązany zakaz pozbawiania życia, ale i proceduralny obowiązek przeprowadzenia efektywnego śledztwa w każdym przypadku, gdy zachodzi podejrzenie, że doszło do naruszenia obowiązku materialnego⁴³. Konwencja zobowiązuje państwo do wyjaśnienia każdego przypadku utraty życia, który w sposób oczywisty nie wynika z przyczyn naturalnych. Zakaz pozbawiania życia przez funkcjonariuszy państwowych byłby bowiem praktycznie nieefektywny, gdyby nie istniała procedura, w której możliwa byłaby ocena każdego przypadku użycia „śmiertelnej siły”⁴⁴. Analogicznie w przypadku możliwych naruszeń art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym: władze krajowe obowiązane są nie tylko do powstrzymania się od stosowania tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, ale i odpowiedniej reakcji na doniesienia o możliwym naruszeniu. Każde pojawienie się zarzutu znęcania nad osobami pozbawionymi wolności zobowiązuje władze krajowe do przeprowadzenia śledztwa mającego na celu ustalenie faktów i ukaranie ewentualnych sprawców⁴⁵. Co więcej, nawet w razie braku skargi lub zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa, władze publiczne zobowiązane są do podjęcia śledztwa, „jeśli istnieją inne wystarczająco wyraźne przesłanki, że mogło dojść do tortur lub niewłaściwego traktowania”⁴⁶.

Jak podkreśla ETPC, gdy tylko władze powezmą wiadomość o przypadku możliwego pozbawienia życia lub stosowania tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania⁴⁷, postępowanie karne musi zostać wszczęte i prowadzone z urzędu⁴⁸. Samo postępowanie zaś musi mieć charakter adekwatny i efektywny, tzn. musi być

---

⁴² Zob. np. wyrok ETPC w sprawie *Sabatylova i inni przeciwko Rosji*.

⁴³ Wyrok ETPC z dnia 30.03.2016 r. w sprawie *Armani da Silva przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 5878/08, § 229.

⁴⁴ Wyrok ETPC w sprawie *Armani da Silva...*, § 230.

⁴⁵ Wyrok ETPC z dnia 18.12.1996 r. w sprawie *Aksoy przeciwko Turcji*, skarga nr 21987/93, § 98.

⁴⁶ Wyrok ETPC z dnia 3.05.2007 r. w sprawie *Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses i inni przeciwko Gruzji*, skarga nr 71156/01, § 97, tłumaczenie własne.

⁴⁷ Wytoczne Trybunału co do obowiązków proceduralnych państwa w razie potencjalnego naruszenia art. 2 i 3 EKPC są zbieżne – zob. np. wyrok ETPC z dnia 17.08.2014 r. w sprawie *Mocanu i inni przeciwko Rumunii*, skargi nr 10865/09, 45886/07, 32431/08, § 314-315.

⁴⁸ Wyrok ETPC z dnia 6.07.2005 r. w sprawie *Nachova i inni przeciwko Bułgarii*, skargi nr 43577/98 i 43579/98., § 111-112.

prowadzone w sposób pozwalający zarówno na ustalenie przebiegu wypadków, jak i – ewentualnie – oskarżenie i ukaranie osób odpowiedzialnych za bezprawne pozbawienie życia⁴⁹ lub naruszenie zakazu tortur⁵⁰. Postępowanie to może zakończyć się umorzeniem lub uniewinnieniem, ale konkluzja taka musi wynikać z przekonujących ustaleń prowadzonego w sposób rzetelny śledztwa, a jeśli dojdzie do etapu sądowego – procesu opartego na równości broni przed bezstronnym sądem⁵¹, w poszanowaniu gwarancji wynikających z art. 6 Konwencji. Jak podkreśla Trybunał, odmienna sytuacja czyniłaby prawa o fundamentalnym znaczeniu nieskutecznymi w praktyce, a co za tym idzie – mogłaby „prowadzić w niektórych przypadkach do nadużywania uprawnień przez funkcjonariuszy państwowych”⁵². Zobowiązanie do prowadzenia z urzędu sprawnych i niezależnych postępowań, jeśli tylko zaistnieją podstawy, by sądzić, że dojdź mogło do tortur, wynika również z art. 12 Konwencji w sprawie zakazu tortur. Podkreśla się bowiem, że bezkarność sprawców stanowi „jedną z głównych przyczyn ciągłego występowania tortur i niewłaściwego traktowania”⁵³.

Należy również zauważyć, że jeżeli osoba pozostawała w dobrym zdrowiu w momencie pozbawienia jej wolności, a później pojawiają się na jej ciele obrażenia lub ślady stosowania przemocy, to na „państwie ciąży obowiązek wiarygodnego wyjaśnienia, jak doszło do ich powstania”⁵⁴. W braku takiego wyjaśnienia domniemywa się, że za powstanie obrażeń odpowiedzialność ponoszą funkcjonariusze, w których władzy znajdował się zatrzymany⁵⁵. Trybunał podkreślił w tym zakresie, że osoby pozbawione wolności, w tym osoby zatrzymane, są szczególnie zagrożone naruszeniem ich praw – czemu odpowiada szczególny obowiązek ich ochrony po stronie władz publicznych⁵⁶. Podkreślić dobitnie należy, za L. Garlickim, że „[n]ieprzeprowadzenie dochodzenia lub – co zdarza się najczęściej – przeprowadzenie go w sposób powierzchowny, więc «prowadzący do konkluzji nie znajdujących oparcia w starannej analizie faktów»⁵⁷, jest

---

⁴⁹ Wyrok ETPC w sprawie *Armani da Silva...*, § 243.

⁵⁰ Wyrok ETPC z dnia 12.04.2007 r. w sprawie *Dzwonkowski przeciwko Polsce*, skarga nr 46702/99, § 61.

⁵¹ Wyrok ETPC z dnia 10.07.2001 r. w sprawie *Avşar przeciwko Turcji*, skarga nr 25657/94, § 394; wyrok ETPC z dnia 27.11.2007 r. w sprawie *Brecknell przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 32457/04, § 66.

⁵² Wyrok ETPC w sprawie *Dzwonkowski przeciwko Polsce*, tamże, tłumaczenie własne.

⁵³ M. Birk, *Ex Officio Investigations* [w:] M. Nowak, M. Birk, G. Monina (red.), *The United Nations Convention Against Torture and its Optional Protocol. A Commentary*, wyd. II, Oxford 2019, komentarz do art. 12 UNCAT, s. 336, tłumaczenie własne.

⁵⁴ Wyrok z dnia 27.08.1992 r. w sprawie *Tomasi przeciwko Francji*, skarga nr 12850/87, § 109-111; Wyrok ETPC w sprawie *Ribitsch...*, § 34; Wyrok ETPC w sprawie *Selmouni...*, § 87.

⁵⁵ Wyrok ETPC z dnia 12.10.2004 r. w sprawie *Bursuc przeciwko Rumunii*, skarga nr 42066/98, § 80.

⁵⁶ Zob. wyrok ETPC w sprawie *Bouyid...*, § 107.

⁵⁷ Zob. np. wyrok ETPC w sprawie *Dzwonkowski...*, § 66; wyrok ETPC z dnia 13 stycznia 2009 r. w sprawie *Lewandowski i Lewandowska przeciwko Polsce*, skarga nr 15562/02, § 74.

kwalifikowane jako proceduralne naruszenie art. 3, orzekane obok (a czasem – zamiast) stwierdzenia naruszenia materialnego (faktu maltretowania jako takiego)”⁵⁸.

Z tego względu władze zobowiązane są do podjęcia wszelkich rozsądnych działań w celu zabezpieczenia materiału dowodowego dotyczącego danego zdarzenia – dowodów osobowych i rzeczowych oraz opinii biegłych, które zapewnią „pełny i dokładny opis obrażeń oraz obiektywną ocenę wyników badania, w tym ustalenie przyczyny śmierci”⁵⁹. Znaczenie ma przy tym nie tyle sama liczba zabezpieczonych dowodów czy uzyskanych opinii, ale rzetelność i dogłębność postępowania dowodowego⁶⁰. Niesprawdzenie i pominięcie w toku postępowania pewnych narzucających się wersji, jak podkreśla Trybunał, „podważa w znaczącym stopniu zdolność śledztwa do ustalenia okoliczności sprawy”, z związku z czym „postępowanie takie nie może być postrzegane jako efektywne”⁶¹. Wnioski z postępowania muszą być tym samym oparte na rzetelnej i dokładnej, obiektywnej i bezstronnej analizie wszystkich elementów sprawy⁶². Warto nadmienić, że w warunkach ponoszenia przez władze pełnej odpowiedzialności za życie i zdrowie człowieka (np. w wypadku pozbawienia wolności), nieadekwatność krajowego dochodzenia może doprowadzić do konkluzji, że doszło do naruszenia art. 2 w aspekcie materialnym⁶³.

Europejski Trybunał Praw Człowieka może stwierdzić, że postępowanie nie spełniało wymagań Konwencji, gdy dokonane w nim ustalenia tracą siłę przekonywania. Mając na uwadze powyższe wskazać należy, że dochodzenie musi mieć charakter realny, tzn. sposób jego zorganizowania i prowadzenia musi spełniać pewne wymagania jakościowe, ustalone w orzecznictwie ETPC. Jak podkreśla Trybunał, oznacza to, że organy państwowe mają zawsze obowiązek dążyć do wyjaśnienia faktów i nie mogą opierać się na pochopnych wnioskach, zmierzających jedynie do zamknięcia śledztwa – muszą za to podejmować wszelkie możliwe i uzasadnione kroki w celu zabezpieczenia materiału dowodowego (włączając w to opinie biegłych lekarzy i zeznania świadków)⁶⁴. Naruszeniem proceduralnego obowiązku rzetelnego śledztwa będą m.in. sytuacje, gdy

---

⁵⁸ Zob. L. Garlicki [w:] *Konwencja...*, tamże.

⁵⁹ Tamże, § 233.

⁶⁰ Wyrok ETPC z dnia 13.06.2022 r. w sprawie *Anguelova przeciwko Bułgarii*, skarga nr 38361/97, §144.

⁶¹ Wyrok ETPC z dnia 5.11.2009 r. w sprawie *Kolevi przeciwko Bułgarii*, skarga nr 1108/02, § 201, tłumaczenie własne. Zob. również wyrok ETPC z dnia 17.07.2018 r. w sprawie *Mazepa i inni przeciwko Rosji*, skarga nr 15086/07, § 78.

⁶² Wyrok ETPC z dnia 14.04.2015 r. w sprawie *Mustafa Tunç i Fecire Tunç przeciwko Turcji*, skarga nr 24014/05, § 175.

⁶³ Wyrok ETPC z dnia 24.03.2009 r. w sprawie *Mojsiejew przeciwko Polsce*, skarga nr 11818/02, § 65.

⁶⁴ Wyrok ETPC z dnia 28.10.1998 r. w sprawie *Assenov i inni przeciwko Bułgarii*, skarga nr 24760/94, § 102; Wyrok ETPC z dnia 6.04.2000 r. w sprawie *Labita przeciwko Włochom*, skarga nr 26772/95, § 131; Wyrok ETPC w sprawie *Dzwonkowski...*, §§ 61-62.

prowadzący postępowanie będą osobami współpracującymi z osobami podejrzanymi⁶⁵, gdy nastąpi zaniechanie przeprowadzenia czynności niezbędnych dla wyjaśnienia okoliczności sprawy⁶⁶; takim naruszeniem może być również niewystarczająco krytyczna ocena wersji wydarzeń przedstawionej przez podejrzaną funkcjonariuszy⁶⁷. Analizując prawidłowy tok postępowania Trybunał odnotowywał również, czy podejrzani lub oskarżeni funkcjonariusze byli zawieszani w obowiązkach służbowych „w celu zapobieżenia wszelkim pozorom matactwa lub przyzwolenia dla działań niezgodnych z prawem”⁶⁸.

Trybunał zwraca przy tym jednocześnie uwagę, że postępowanie prowadzone musi być w sposób sprawny, a przewlekłość jest nie do pogodzenia z niezbędną efektywnością postępowania⁶⁹. Wymóg ten wiąże się zarówno z oddziaływaniem na społeczeństwo (jak podkreśla ETPC, „szybka reakcja władz w śledztwie w sprawie użycia śmiertelnej siły jest co do zasady uznana za niezbędną dla utrzymania publicznego zaufania”⁷⁰), jak i możliwościami dowodowymi, które wraz z upływem czasu stają się ograniczone⁷¹. W skrajnych przypadkach „upływ czasu może nie tylko utrudnić śledztwo, ale nawet zniweczyć szanse na jego zakończenie”⁷². Konieczne jest ponadto zapewnienie uprawnionym udziału w dochodzeniu oraz poddanie działań nadzorowi opinii publicznej. Trybunał zwracał uwagę, że „gdy śledztwo dotyczy zarzutów poważnych naruszeń praw człowieka, prawo do poznania prawdy na temat okoliczności sprawy nie należy wyłącznie do ofiary przestępstwa, ale i do ofiar podobnych naruszeń i ogółu społeczeństwa, które ma prawo wiedzieć co się stało”⁷³. Jest to tym ważniejsze, że adekwatna reakcja władz publicznych na doniesienia o naruszeniach była uznawana za „kluczową dla utrzymania zaufania publicznego do przestrzegania przez nie rządów prawa oraz dla zapobiegania wszelkim przejawom bezkarności, zmywy lub tolerancji dla działań sprzecznych z prawem. Z tych samych powodów musi istnieć wystarczający

---

⁶⁵ Wyrok ETPC z dnia 15.05.2007 r. w sprawie *Ramsahai i inni przeciwko Holandii*, skarga nr 52391/99, §§ 335-341.

⁶⁶ Wyrok ETPC z dnia 4.04.2006 r. w sprawie *Sergey Shevchenko przeciwko Ukrainie*, skarga nr 32478/02, §§ 72-73, wyrok ETPC z dnia 20.05.1999 r. w sprawie *Oğur przeciwko Turcji*, skarga nr 21594/93, §§ 90-93.

⁶⁷ Wyrok ETPC z dnia 8.04.2004 r. w sprawie *Özalp i inni przeciwko Turcji*, skarga nr 32457/96, § 45.

⁶⁸ Wyrok ETPC z dnia 7.04.2009 r. w sprawie *Nafiye Çetin i inni przeciwko Turcji*, skarga nr 19180/03, § 41, tłumaczenie własne.

⁶⁹ Wyrok ETPC z dnia 12.06.2014 r. w sprawie *Jelić przeciwko Chorwacji*, skarga nr 57856/11, § 91.

⁷⁰ Wyrok ETPC z dnia 7.07.2011 r. w sprawie *Al-Skeini i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 55721/07, § 167, tłumaczenie własne.

⁷¹ Wyrok ETPC z dnia 3.11.2011 r. w sprawie *M.B. przeciwko Rumunii*, skarga nr 43982/06, § 64.

⁷² Wyrok ETPC z dnia 17.09.2014 r. w sprawie *Mocanu i inni przeciwko Rumunii*, skargi nr 10865/09, 45886/07, 32431/08, § 337, tłumaczenie własne.

⁷³ Wyrok ETPC z dnia 31.05.2018 r. w sprawie *Al Nashiri v. Rumunia*, skarga nr 33234/12, § 641, tłumaczenie własne.

element publicznej kontroli śledztwa lub jego wyników, aby zapewnić odpowiedzialność zarówno w praktyce, jak i w teorii”⁷⁴.

Szczegółowe wytyczne w zakresie prowadzenia skutecznego postępowania w sprawach, których przedmiotem jest zarzut naruszenia zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, zawiera Protokół Stambulski, niewiążący dokument przygotowany przez Biuro Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka⁷⁵. W Protokole podkreślono, że celem śledztwa powinno być „ustalenie faktów związanych z możliwymi przypadkami stosowania tortur lub niewłaściwego traktowania, w celu zidentyfikowania osób odpowiedzialnych za te incydenty i umożliwienie ich ścigania lub wykorzystania w kontekście innych postępowań prowadzących do uzyskania zadośćuczynienia i ochrony przez ofiary”.

Mając to na uwadze, prowadzący postępowanie zobowiązani są dążyć przede wszystkim do: 1) pozyskania zeznań ofiar, 2) odtworzenia i zabezpieczenia dowodów, w tym dokumentacji medycznej, w związku z zarzutem stosowania tortur, 3) zidentyfikowania świadków i możliwych sprawców oraz przesłuchania ich na okoliczność możliwych aktów tortur, 4) ustalenia, jak, kiedy i gdzie dojdź miało do tortur lub innych form maltretowania, praktyk, w ramach których do nich dochodziło, zidentyfikowania konkretnych miejsc i konkretnych sprawców, zastosowanych metod, kontekstu, w jakim miało dochodzić do tortur, jak również wszelkich czynników związanych z osobą ofiary, takich jak jej płeć, orientacja, tożsamość płciowa, niepełnosprawność, rasa, pochodzenie etniczne, narodowość, wiek i status społeczno-ekonomiczny⁷⁶. Na gruncie Protokołu Stambulskiego organ prowadzący postępowanie powinien dokładnie zaplanować i przygotować postępowanie, w tym uwzględniając ocenę zagrożenia dla prawidłowego toku śledztwa czy dobierając odpowiednie osoby do jego prowadzenia, zapewniając wsparcie dla ofiar i unikając ich wtórnej wiktymizacji⁷⁷.

W Protokole Stambulskim podkreślono, że sędziowie pełnią „kluczową rolę w podtrzymywaniu praw człowieka, włączając w to absolutną i niederogowalną wolność od tortur”⁷⁸. Wskazano również, że w toku postępowania sądowego przeciwko potencjalnym sprawcom tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania sędziowie powinni „ocenić całość materiału dowodowego w celu ustalenia, czy oskarżeni są winni

---

⁷⁴ Tamże, tłumaczenie własne.

⁷⁵ *Istanbul Protocol. Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, Professional Training Series No. 8/Rev. 2, Biuro Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, Nowy Jork i Genewa, 2022, https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/2022-06-29/Istanbul-Protocol_Rev2_EN.pdf [dostęp: 29.05.2023 r.]; dalej również jako: **Protokół Stambulski**.

⁷⁶ Tamże, § 190.

⁷⁷ Tamże, § 204.

⁷⁸ Tamże, § 252.

zarzucanych im czynów, w pełnym poszanowaniu ich prawa do rzetelnego procesu sądowego, a jeśli są – jaka kara będzie odpowiednia w danych okolicznościach”⁷⁹. W szczególności sędziowie oceniać powinni znaczenie i wiarygodność materiału dowodowego z perspektywy kryminalistycznej, w tym mając na względzie wskazania Protokołu Stambulskiego. Powinni oni również, w świetle Protokołu, zapewnić, by wskazane w nim wytyczne były przestrzegane w toku postępowania⁸⁰.

W przypadkach, gdy zarzucane znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności mogło być przyczyną jej śmierci, dalsze szczegółowe wytyczne zawarte zostały w Protokole z Minnesoty dot. śledztw w sprawach potencjalnego niezgodnego z prawem pozbawienia życia z 2016 r.⁸¹ Podobnie jak Protokół Stambulski, Protokół z Minnesoty opracowany został przez Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka i ma charakter *soft law*. Korzystanie z niego w toku postępowań jest przy tym rekomendowane i zaliczone do dobrych praktyk w zakresie kryminalizacji na poziomie krajowym, prowadzenia śledztw, oskarżenia i skazywania za przestępstwo tortur przez Specjalną Sprawozdawczynię ds. Tortur⁸². Protokół z Minnesoty może być stosowany m.in. do przypadków śmierci spowodowanej działaniem funkcjonariuszy państwowych lub osób z nimi współdziałających, stanowiących naruszenie prawa do życia, jak również do przypadków śmierci osób pozbawionych wolności, w tym znajdujących się we wszelkich miejscach, w których „państwo sprawuje zwiększoną kontrolę nad ich życiem”⁸³. Zgodnie z nim obowiązek wszczęcia postępowania pojawia się w momencie, w którym władze krajowe dowiadują się (lub powinny się dowiedzieć) o jakimkolwiek przypadku śmierci człowieka, stanowiącej potencjalne naruszenie prawa do życia, w tym jeśli podnoszone są takie zarzuty⁸⁴. Śledztwo w sprawie śmierci musi być: 1) sprawne, 2) efektywne i rzetelne, 3) niezależne i bezstronne, 4) transparentne⁸⁵. Wskazano w szczególności, że śledztwo musi zmierzać co najmniej do: a) ustalenia tożsamości ofiary, b) zabezpieczenia materiału dowodowego mogącego pozwolić ustalić tożsamość sprawców, przyczynę śmierci i jej okoliczności, c) ustalenia tożsamości świadków i uzyskania ich zeznań odnoszących się do śmierci i jej okoliczności, d) ustalenia

---

⁷⁹ Tamże, § 260, tłumaczenie własne.

⁸⁰ Tamże, § 260-261.

⁸¹ *The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death (2016). The Revised United Nations Manual on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions*, Biuro Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, Nowy Jork i Genewa 2017, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/MinnesotaProtocol.pdf> [dostęp: 29.05.2023 r.] – dalej: **Protokół z Minnesoty**.

⁸² A.J. Edwards, *Good practices in national criminalization, investigation, prosecution and sentencing for offences of torture. Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment and punishment*, Alice Jill Edwards, A/HRC/52/30, 13.03.2023 r., § 16, § 74 lit. f pkt (i).

⁸³ Protokół z Minnesoty, § 2 lit. a i b, tłumaczenie własne.

⁸⁴ Tamże, § 15.

⁸⁵ Tamże, §§ 22-33.

przyczyny, sposobu, miejsca i czasu śmierci, jak również wszelkich okoliczności jej towarzyszących, e) ustalenia stopnia odpowiedzialności⁸⁶. Osoby bliskie ofiary muszą mieć zapewniony udział w toku postępowania⁸⁷. Jak wynika z wytycznych zawartych w Protokole z Minnesoty, członkowie rodziny osoby zmarłej wskutek naruszenia prawa do życia powinny być uprawnione do „równego i efektywnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, do adekwatnego, efektywnego i sprawnego zadośćuczynienia, do uznania ich statusu w postępowaniu, do dostępu do relewantnych informacji odnoszących się do naruszeń i mechanizmów ponoszenia odpowiedzialności za nie”⁸⁸. Odnotowano również, że „prawo do poznania prawdy rozciąga się na całe społeczeństwo, mając na uwadze interes publiczny w prewencji i odpowiedzialności za naruszenia prawa międzynarodowego”⁸⁹.

Postępowania w sprawach o możliwe naruszenia prawa do życia lub zakazu tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania przez funkcjonariuszy Policji nie zawsze jednak w praktyce odpowiadają wytycznym wynikającym z międzynarodowych standardów praw człowieka. Poważne zaniepokojenie w tej kwestii wyraził Komitet Przeciwko Torturom⁹⁰, który zwrócił uwagę na przypadki spraw, w których „funkcjonariusze, którym przedstawiono zarzuty popełnienia przestępstw, nie zostali skazani”, jak również odnotował, że „osoby, które doznały obrażeń ze strony policji mają największe szanse na uzyskanie sprawiedliwości jedynie w przypadku złożenia skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”⁹¹. Komitet wydał w związku z tym rekomendację, by prowadzone były sprawne, efektywne i bezstronne postępowania w sprawie wszystkich zarzutów dotyczących tortur i złego traktowania oraz wszystkich zgonów osób pozbawionych wolności, a także zapewnienie kary współmiernej do wagi popełnionych czynów⁹².

V. NIEWŁAŚCIWE TRAKTOWANIE I ŚMIERĆ OSÓB W TRAKCIE INTERWENCJI POLICJI: DANE STATYSTYCZNE

Ocena częstotliwości przypadków znęcania się lub śmierci w trakcie policyjnej interwencji i w policyjnych miejscach pozbawienia wolności stanowi szczególnie utrudnione zadanie. Z uwagi na brak odrębnego przestępstwa tortur⁹³ i powszechny

---

⁸⁶ Tamże, § 25.

⁸⁷ Tamże, §§ 35-37.

⁸⁸ Tamże, § 10, tłumaczenie własne.

⁸⁹ Tamże, § 13.

⁹⁰ Dalej również jako: **CAT, Komitet**.

⁹¹ Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, CAT/C/POL/CO/7, 29.08.2019 r., § 19 (b).

⁹² Tamże, § 20 (b).

⁹³ OSCE ODIHR, *Opinion on definition of torture...*; M. Czechowska, *Czy aktualnie obowiązujące przepisy chronią przed stosowaniem tortur?*, Państwo i Prawo 2/2022, s. 141-155.

charakter stypizowanego w art. 247 § 1 k.k.⁹⁴ przestępstwa znęcania nad osobą pozbawioną wolności, trudno jest powołać się na dokładne dane statystyczne odnoszące się do zjawiska tortur, abstrahując nawet od istnienia tzw. *ciemnej liczby przestępstw*.

Z dostępnych statystyk wynika, że w latach 2017-2020 wszczęte zostały łącznie 262 postępowania, spośród których w 77 stwierdzono przestępstwo⁹⁵. W latach 2017-2019 skazano łącznie 74 osoby za przestępstwo określone w tym artykule, spośród których 5 uznano winnymi znęcania ze szczególnym okrucieństwem, a jedną za dopuszczenie do znęcania⁹⁶. Dane te jednak nie dotyczą samych funkcjonariuszy. Z tego względu w 2022 r. Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwróciła się z wnioskiem o udostępnienie informacji publicznej do Prokuratora Krajowego w zakresie danych statystycznych dotyczących postępowań w sprawach o przestępstwa określone w art. 155 k.k., 156 § 1-3 k.k., art. 231 § 1 k.k., art. 246 k.k. i art. 247 § 1-3 k.k., których sprawcą był (miał być) funkcjonariusz Policji⁹⁷. W odpowiedzi Fundacja została jednak poinformowana, że dane takie nie są gromadzone⁹⁸.

Zapytanie o skalę zjawiska zostało również skierowane do Komendanta Głównego Policji⁹⁹. Na pytanie Fundacji o liczbę zdarzeń, w których następstwem użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego była śmierć osoby, Komendant odpowiedział jedynie odnosząc się do broni palnej, informując, że w latach 2018-2021 było 11 przypadków użycia broni palnej ze skutkiem śmiertelnym. Poinformował równocześnie, że dane dotyczące liczby spraw, w których w związku ze śmiercią człowieka w trakcie interwencji były prowadzone czynności wyjaśniające lub postępowania dyscyplinarne, nie są gromadzone, podobnie jak dane dotyczące stwierdzonych przestępstw określonych w art. 155 k.k., art. 156 § 1-3 k.k., art. 231 § 1 k.k., art. 246 k.k. i art. 247 k.k., których sprawcami mieli być funkcjonariusze Policji lub do których dojsć miało w trakcie działań Policji¹⁰⁰.

Najwyższa Izba Kontroli, analizując przygotowanie Policji do realizacji zadań z wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej, odnotowała, że

---

⁹⁴ I. Zgoliński, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 2020, LEX, komentarz do art. 247 k.k., nb. 4.

⁹⁵ Postępowania wszczęte i przestępstwa stwierdzone w latach 1999-2020 za: <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-11/63595.Znecanie-sie-nad-pozbawionym-wolnosci-art-247.html> (dostęp: 18.05.2023 r.).

⁹⁶ Statystyka skazania prawomocne – dorośli – według rodzajów przestępstw i wymiaru kary w latach 2008-2020 r., Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 29.05.2023 r.].

⁹⁷ Pismo HFPC z dnia 31.08.2022 r., sygn. 289/2022/PIP/PKu/ZG.

⁹⁸ Pismo PK z dnia 19.09.2022 r., sygn. 1001-1.lp.232.2022.

⁹⁹ Pismo HFPC z dnia 31.08.2022 r., sygn. 290/2022/PIP/PKu/ZG.

¹⁰⁰ Pismo KGP z dnia 10.10.2022 r., sygn. Kwo-1778/1610/22/KR.

od początku 2019 r. do połowy 2021 r. doszło do 368 zdarzeń, w których następstwem użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej była śmierć (16 przypadków, z czego 7 w wyniku użycia lub wykorzystania broni palnej) lub zranienie osoby (352 przypadki)¹⁰¹. Fundacja zwróciła się również do Rzecznika Praw Obywatelskich z zapytaniem o liczbę przypadków stosowania tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania oraz śmierci w trakcie policyjnych interwencji, w których Rzecznik podjął interwencję z własnej inicjatywy¹⁰². W odpowiedzi HFPC poinformowana została, że w latach 2018-2021 RPO podjął 57 spraw dotyczących zgonów związanych z interwencjami Policji (17 w 2018 r., 5 w 2019 r., 10 w 2020 r., 25 w 2021 r.). Między 2019 a 2021 r. do Biura Rzecznika wpłynęło 46 wniosków, w których informowano o możliwych naruszeniach zakazu tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania przez funkcjonariuszy Policji, a z własnej inicjatywy Rzecznik podjął kolejnych 17 takich spraw. Helsińska Fundacja Praw Człowieka odnotowała, opierając się jedynie na doniesieniach medialnych i za każdym razem zwracając się do Policji o komentarz, w samym 2021 r., 11 przypadków śmierci podczas policyjnych interwencji lub po ich zakończeniu oraz w policyjnych miejscach pozbawienia wolności.

Ze statystyk Biura Spraw Wewnętrznych Policji wynika z kolei, że w 2022 r. 17 funkcjonariuszom przedstawiono zarzuty popełnienia łącznie 34 przestępstw związanych z przemocą w służbie (w 2021 r. było to 28 funkcjonariuszy i 32 przestępstwa, w 2020 r. – 23 funkcjonariuszy i 24 przestępstwa, w 2019 r. – 26 funkcjonariuszy i 28 przestępstw, a w 2018 r. – 30 funkcjonariuszy i 43 przestępstwa)¹⁰³.

Pewną wskazówką co do częstotliwości występowania niewłaściwego traktowania osób w toku działań Policji są skargi składane na funkcjonariuszy. Jak wynika z danych udostępnionych przez Komendę Główną Policji w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej¹⁰⁴, w 2021 r. do Policji wpłynęło 519 skarg, w których podnoszony był zarzut nieludzkiego lub poniżającego traktowania przez funkcjonariuszy lub pracowników cywilnych Policji – spośród nich załatwione we własnym zakresie przez Policję zostało 355, a potwierdzone w toku postępowań skargowych zostało 6. W poprzednich latach liczba skarg w tym przedmiocie wynosiła odpowiednio: 511 w 2020 r. (350 załatwionych we własnym zakresie, 3 potwierdzone), 547 w 2019 r. (364

---

¹⁰¹ NIK, *Przygotowanie wybranych podmiotów do realizacji zadań na rzecz zapewnienia porządku publicznego z wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego*, Informacja o wynikach kontroli, KPB.430.002.2022, nr ewid. 14/2022/P/21/040/KPB, s. 70-71.

¹⁰² Pismo HFPC z dnia 31.08.2022 r., sygn. 288/2022/PIP/PKu/ZG.

¹⁰³ Dane BSWP za: *Informacja o działalności Biura Spraw Wewnętrznych Policji w 2022 r., Informacja o działalności Biura Spraw Wewnętrznych Policji w 2021 r., Informacja o działalności Biura Spraw Wewnętrznych Policji w 2020 r., Informacja o działalności Biura Spraw Wewnętrznych Policji w 2019 r., Informacja na temat stanu zagrożenia przestępczością dotyczącą Policji w 2019 r., Informacja na temat stanu zagrożenia przestępczością dotyczącą Policji w 2018 r.*, statystyki pobrane z <https://policja.pl/pol/bswp/aktualnosci/dane-statystyczne/6796.Dane-statystyczne.html> [dostęp: 18.05.2023 r.]. Co ważne, BSWP nie wskazuje w opracowaniach statystycznych jak rozumiane jest pojęcie przemocy na służbie i jakie kwalifikacje prawnokarne obejmuje.

¹⁰⁴ Pismo KGP do HFPC z dnia 10.10.2022 r., l.dz. Kwo-1778/1610/22/KR.

załatwionych we własnym zakresie, 0 potwierdzonych) oraz 636 w 2018 r. (408 załatwionych we własnym zakresie, 4 potwierdzone).

VI. PODSUMOWANIE

Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie podkreślić, że użycie nadmiernej siły – w szczególności siły śmiertelnej, w sytuacji, w której nie była bezwzględnie konieczna – stanowić może naruszenie art. 2 i 3 Konwencji. Z fundamentalnego znaczenia gwarantowanych w tych przepisach prawa do życia i wolności od tortur wynika przy tym zarówno obowiązek państwa powstrzymania się przed maltretowaniem i umyślnym pozbawieniem życia, jak również rzetelnego i efektywnego wyjaśnienia każdego przypadku, w którym zachodzi przypuszczenie, że do śmierci dojść mogło wskutek działań lub zaniechań funkcjonariuszy, zgodnego z międzynarodowymi standardami praw człowieka. Dochowanie tych standardów jest uznawane przy tym za niezbędne z perspektywy zaufania obywateli do funkcjonariuszy. Mimo to, jak zauważał Komitet Przeciwko Torturom, w Polsce „osoby, które doznały obrażeń ze strony Policji mają największe szanse na uzyskanie sprawiedliwości jedynie w przypadku złożenia skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”¹⁰⁵.

Od samego początku sprawa traktowania i śmierci Dmytra Nikiforenki wiązała się z szerokim zainteresowaniem opinii publicznej¹⁰⁶, jak również Rzecznika Praw Obywatelskich¹⁰⁷ i działającego w ramach jego biura Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur¹⁰⁸, komisji sejmowych¹⁰⁹ czy Najwyższej Izby Kontroli¹¹⁰ – i pomimo upływu dwóch lat od zdarzenia nadal wiąże się z burzliwą debatą publiczną¹¹¹. Akt oskarżenia, jaki w przedmiotowej sprawie wpłynął do Sądu, obejmuje zarzuty pobicia ze skutkiem

---

¹⁰⁵ Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, tamże, tłumaczenie własne.

¹⁰⁶ Zob. np. *Śmierć 25-latka we wrocławskiej izbie wytrzeźwień. Zatrzymano osiem osób*, TVN24 | Wrocław, 7.10.2021 r., <https://tvn24.pl/wroclaw/wroclaw-smierc-25-letniego-dmytro-nikiforenko-w-izbie-wytrzezwien-prokuratura-zatrzymano-osiem-osob-5443218> [dostęp: 29.05.2023 r.].

¹⁰⁷ *Śmierć obywatela Ukrainy we Wrocławiu. RPO podjął sprawę. AKTUALIZACJA Sąd zarzuty dyscyplinarne wobec policjantów*, BRPO 14.09.2021 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/smierc-obywatela-ukrainy-we-wroclawiu-rpo-podjal-sprawe-aktualizacja-sa-zarzuty> [dostęp: 29.05.2023 r.].

¹⁰⁸ *Oświadczenie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w sprawie śmierci obywatela Ukrainy we wrocławskiej izbie wytrzeźwień*, KMPT / BRPO 3.09.2021 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/oswiadczenie-krajowego-mechanizmu-prewencji-tortur-w-sprawie-smierci-obywatela-ukrainy-we> [dostęp: 29.05.2023 r.].

¹⁰⁹ Zapis przebiegu posiedzenia Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych z dnia 21.07.2022 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/biuletyn.xsp?sknrnr=ASW-139> [dostęp: 10.05.2023 r.].

¹¹⁰ NIK, *Przygotowanie wybranych podmiotów...*, s. 51-53.

¹¹¹ Zob. np. A. Zadworny, *Dziewięć osób, w tym lekarka i czterech byłych policjantów, odpowie za śmierć Dmytra Nikiforenki*, Gazeta Wyborcza Szczecin, 20.03.2023 r., <https://szczecin.wyborcza.pl/szczecin/7.34939.29579809,dziewiec-osob-w-tym-lekarka-i-czterech-bylych-policjantow-odpowie.html> [dostęp: 29.05.2023 r.]; J. Harłukowicz, *Akt oskarżenia w sprawie policjantów i funkcjonariuszy za zakatowanie Ukraińca w izbie wytrzeźwień*, Onet 21.03.2023 r., <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/policjanci-i-funkcjonariusze-odpowiedza-za-smierc-ukrainca-w-izbie-wytrzezwien/fj2n0q9> [dostęp: 29.05.2023 r.]; *Zagadka śmierci Ukraińca w izbie wytrzeźwień. Dziwnie ginął monitoring, ale pewien film z kaźni 25-latka ocalał. Wielu oskarżonych. Wśród nich... lekarz*, Fakt 21.03.2023 r., <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/szczecin/szczecin-smierc-ukrainca-w-izbie-wytrzezwien-prokuratura-ma-winnych/7jgzm10> [dostęp: 29.05.2023 r.].

śmiertelnym, przekroczenia uprawnień, znęcania się i dopuszczenia do znęcania się nad osobą pozbawioną wolności, a oskarżonymi są funkcjonariusze Policji i pracownicy izby wytrzeźwień. Z tych względów, w świetle art. 2 i 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, w toku rozpoczynającego się postępowania sądowego konieczne będzie uwzględnienie perspektywy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak również innych istotnych instrumentów w ramach międzynarodowych systemów ochrony praw człowieka.

Mając na uwadze powyższe, w świetle stanu faktycznego i treści przesłanego do Sądu aktu oskarżenia, Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie polecić uwadze Wysokiego Sądu powyższe standardy dotyczące aspektów proceduralnych i materialnych prawa do życia i zakazu tortur, przedstawione w niniejszej opinii. Wyrażamy jednocześnie nadzieję, że okażą się one przydatne w rozpatrywaniu przed Wysokim Sądem sprawy śmierci Dmytra Nikiforenki, jak również i innych, podobnych spraw.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
SEKRETARZ ZARZĄDU
M. Szuleka
Małgorzata Szuleka

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
WICEPREZES ZARZĄDU
P. Kłodoczny
Piotr Kłodoczny

Hełmska Fundacja Praw Człowieka
WICEPREZES SARADU
Piotr Kluszczyński

Hełmska Fundacja Praw Człowieka
PREZES SARADU
Mieczysław Szulski

